

Коментар до дослідження

Олександр Шаров

Перш за усе, хотів би прокоментувати деякі положення представленого дослідження фахівців Центру Разумкова. Дуже важливим мені здається положення про суттєві геоекономічні наслідки війни між демократичними та автократичними цивілізаціями. Втім, слід брати до уваги певну умовність такого розподілу – адже серед «автократичної коаліції» ми можемо побачити Індію, яка називають «найбільшою демократією світу» (у всякому випадку за чисельністю населення). Демократично обрана влада існує також в Бразилії та ПАР. Думаю, розподіл на сторони протистояння має більш глибокі причини, корені яких слід шукати все ж таки в основах цивілізації.

Докорінні причини обумовлені внутрішніми цінностями цивілізацій, до яких відносяться окремі країни. Якщо для аврамічної цивілізації характерна саме ринкова економіка, що базується на *вільній* економічній діяльності усіх учасників ринку та *рівноправній* конкуренції між ними (хоча, їх рівень і відрізняється в окремих суб-цивілізаціях: іудейській, християнській та мусульманській), то етатична (навіть, деспотична) економіка базується на конфуціанських поглядах та постулатах даоїстської цивілізації (Китай, Корея, Японія); в той же час, дхармічна цивілізація (Індія, Шри Ланка) більше сприяє кастовій економіці – дрібній та архаїчній. Отож, європейська (ширше – євроатлантична) спільнота забезпечила собі багатовічне економічне лідерство в силу того, що вона просто скоріше «намацала» відповідні фактори (тригери) росту, які чудово описав британський історик Н. Фергюсон - конкуренцію, науку, власність, медицину, споживання та працю. І саме тому у світі, особливо під загрозою Covid-19, розпочалася тотальна зміна, яка нав'яже модель можливостей для розвитку ширших рамок європейського просторового розвитку.

Другий момент пов'язаний з висловленим у доповіді занепокоєнням заміни доларизації глобальної економіки на її юанізацію. Насправді, якщо згадати Марка Твена, можна сказати, що «чутки про смерть долару трохи перебільшені». Китайська валюта «юань»*, як і сама китайська економіка носить вторинний характер, в тому сенсі, що вона базується на потужності економіки США (і, відповідно, долару США). Мається на увазі, що економіка Сполучених Штатів на 75 відсотків залежить від продажу товарів та послуг на внутрішньому ринку, в той час, як економіка КНР визначається попитом на внутрішньому ринку лише на 15 відсотків. Це, власне, і призвело до накопичення в Китаї величезних валютних резервів (внаслідок заміни в обігу отриманих доларів на «надруковані» юані). Звісно, що на практиці ці юані за кордоном потрібні лише тим країнам, які мають від'ємне сальдо у торгівлі з КНР і в результаті цього повністю повертають їх китайським контрагентам. Використання їх у якості засобу платежу у відносинах зх. Іншими країнами немає сенсу (вони потрібні для розрахунків з КНР), а тримати їх в резервах безглуздо (оскільки юані не є повністю конвертованою валютою). Тому загроза юанізації скоріше використовується з політичними цілями, аніж є реальною заявкою на «непомірний привілей» стати новою міжнародною валютою №1.

Нарешті третій коментар стосується тези про «стратегічну автономію» ЄС та, відповідно, впливу на нею з боку України. Звісно, загальний потенціал ЄС може бути значно збільшений внаслідок приєднання до нього України. Але це, значною мірою, буде залежати від ходу економічного повоєнного відродження України і, врешті-решт, того місця, яке займатиме Україна в повоєнній глобальній економічній системі.

І у зв'язку з цим, хотілось би звернути увагу на те, що аналіз програм повоєнного економічного відродження, *зокрема відомого «плану Маршалла» та інших економічних програм після Другої світової війни в країнах в Європі та Азії (Японії, Кореї), а також після*

* Деколи, наслідуючи західних партнерів у нас називають китайську валюту «рєньміньби», що, на нашу думку, методологічно невиправдано: «рєньміньби» означає «народні гроші» і по суті є формою паперових грошей в ряду «казначейські векселі», «банкноти» тощо. Так саме євро можна називати «банкнотами ЄЦБ», а долар - «банкнотами Федерального резерву» (Federal Reserve Notes), як це і зазначено на них. Щодо «валюти» - тобто одиниці ціноутворення та розрахунків, то, звісно, в ряду євро, долара та...гривні повинен називатися юань.

Ірано-іракської війни 1980-88 рр., або Балканської війни 1990 року засвідчує, що не існує єдиної моделі, яка може бути використана іншими країнами в інших умовах. Між тим, аналіз дозволяє визначити окремі принципи та підходи, які можуть бути корисними при розробці та реалізації Програми повоєнного економічного відродження України.

Успішність «плану Маршалла» значною мірою була обумовлена тим, що це був, по суті, план практичної євроінтеграції, а сама ідея євроінтеграції розвивалася з середини ХІХ ст. – тобто була основою «плану Маршалла». Отже, українська Програма повинна не просто спиратися на євроінтеграційні ідеї, а бути, по суті, складовою частиною Загальної економічної програми Уряду, яка, в свою чергу, повинна бути Програмою євроінтеграції.

Успішними були Програми, розроблені «на місцях» і які сприймалися національною владою та *суспільством* як «власні» (Реформи Ерхарда, відродження Японії та Кореї). Враховуючі це, нам потрібна власна комплексна програма з визначення майбутнього місця України в системі глобальної економіки, розроблена не в інтересах окремих фінансово-промислових груп, а на основі погодження інтересів основних соціально-політичних груп населення – «Київський консенсус» (принаймні, «Київський десенсус»).

Сучасний геополітичний та гео економічний стан світу свідчить про те, що жодна країна не може самостійно вирішувати глобальні питання. Тому такі Програми вимагають як можна більш широкої підтримки. Україні потрібна підтримка не тільки Євро-Атлантичних союзників, але і інших міжнародних акторів. Це стосується також – а може, особливо – так званих «нейтральних країн» (вкл. Індію, Китай, Бразилію...) – без яких неможливо буде зайняти належне місце в глобальній економічній системі і які повинні також бачити свій інтерес (можливо, «вимушений») у повоєнному відродженні України.

Нарешті, дуже важливо, щоб міжнародне фінансування було доступне для проектів, які (з тих чи інших причин) не можуть фінансуватися за рахунок коштів фонду «нового плану Маршалла». А тому, необхідно спростити доступ резидентів України до міжнародного кредитного ринку. Одна з дослідницьких програм ІЕП спрямована саме на аналіз можливостей співпраці України з різними *провідними* МФЦ (а не тільки Варшавою та Віднем) і залученням до України приватних капіталів з цих МФЦ. Але важливо також підвищення кредитного рейтингу країни і здешевлення запозичень.